

LUND UNIVERSITY

John Cowper Powys: En nyansernas och variationernas mästare

Lindstedt, Eivor

Published in:
John Cowper Powyssällskapetets nyhetsbrev

2005

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Lindstedt, E. (2005). John Cowper Powys: En nyansernas och variationernas mästare. *John Cowper Powyssällskapetets nyhetsbrev*, 8, 9-22.

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

John Cowper Powys: En nyansernas och variationernas mästare

Medan jag funderade på dessa rader, gick jag efter en stund ut för att hämta lite luft i trädgården. Blicken stannade till vid de gamla rosorna på jordkällaren. Luften var frisk efter några snabbt övergående regnskurar. En svala svävade högt i skyn, tätt åtföljd av en målmedvetet, rakt flygande tärna från havet strax i väster. En knappt märkbar östlig vind förde med sig en svag doft av nygödslade åkrar; äpplena hade så smått börjat mogna - de första påminnelserna om den sakta annalkande hösten.

När jag efter avslutat avhandlingsarbete nu ser tillbaka och försöker sätta på pränt vad det är som hela tiden drivit mig att fortsätta läsa John Copwer Powys - vårt första möte (*Wolf Solent*) ägde rum när åttital övergick till nittiotal - tänker jag spontant på hans intagande förmåga att återge ljusskiftningar, skuggor och dagrar, vindens susning genom sommargräset, en fjärils flykt, ett avlägset måsskri som letar sig in genom ett öppet fönster. Detaljer, sinnesintryck, allt detta som Powys mästerligt som ingen annan ständigt betonar vikten av. Bekantskapen med honom inspirerar och uppmanar oss att skärpa våra sinnen, ja att odla en rogivande och stärkande observationsförmåga och känsla för naturen i all dess rikedom:

. . . to observe in early afternoon, a certain yellowish light upon a brick wall; to note a certain dark-blue wave of colour, as it sinks down upon the roofs of a city after sunset; to catch the ink-black silhouettes of bare branches against a November sky . . . (In Defence of Sensuality, s. 41)

Rader likt dessa vann en omedelbar genklang hos mig, fick mig att känna frändskap, gemenskap. De känslor och stämningsslägen som de ibland nästan mikroskopiska iakttagelserna väcker hos romanpersonerna - eller, i dagböcker och essäer, hos författaren själv - överföres också till läsaren. Powys språk är ofta poetiskt; inte sällan är det måleriskt i direkt bemärkelse. Med väl valda ord målar han stämningfulla landskapsmålningar; med några finkänsliga drag återges en detalj så levande att läsaren/betraktaren inges en känsla av att själv befinna sig någonstans inne i ordtavlan . . .

Att vandra omkring i det multiversum som John Cowper Powys rika - och omfångsrika - produktion erbjuder innebär, bland mycket annat, möten med unika personligheter såväl som myllrande folkmassor. Man upptäcker slingrande stigar och avtagsvägar, "reella" eller imaginära tillflyktsorter, där man tillsammans med huvudpersonerna kan finna den rofyllda avskildhet, den distans som erfordras när det av människan skapade - alltifrån sociala konventioner till tekniska innovationer - känns alltför påträngande, krävande eller rent av irrelevant. Som den uttalade individulist han var, reagerade Powys mot det han benämnde det kommersialiserade industrisamhällets myrstacksmentalitet. Som han så riktigt insåg, fjärrar denna samhällstyp människan från målet och meningen med livet, hotar att göra henne oförmögen att njuta av de små och enkla tingen, av vardagen och av naturen. Han såg fram emot en annan slags samhällsordning; han ville se samhällsbyggen grundade på "klokare värderingar", samhällen där kontemplerationen, det stillsamma begrundandet, skulle betraktas som ledande ideal (*In Defence of Sensuality*, s. 167). Powys egna vandringar ledde honom slutligen till det Wales vars natur och rika mytologiska arv han kände sig så befryddad med.

Powys strävade efter att visa liv - Livet - i alla dess dimensioner. Följaktligen svävar han i sin föreställningsvärld upp till interstellära regioner; genom kosmos slingrar han sig nedåt mot den mänskliga sfären och härifrån vidare till vegetationens och småkrypens riken: hans i dubbel bemärkelse mångskiktade - och mångskiftande - multiversum omfattar även

lysmaskar, sniglar, kopparormar och vattenödlor. Naturens allra minsta beståndsdelar har sin givna plats här. Frammot slutet av den sällsamma natten mellan den 10:e och 11:e december låter krönikören i *A Glastonbury Romance* oss sväva fram i västanvindens "osynliga dans" i sällskap med

its tiny moss-spores, its infinitesimal lichen-scales, its fungus-odours, its oak-apple dust, its sterile bracken-pollen, its wisps of fluff from the bellies of Sedgemoor wild-fowl, its feathery husks from the rushes of Mark Moor, its salt-weed pungencies from the Bay of Bridgwater. (kap 24, "Nature Seems Dead", s. 780)

John Cowpers arbete yppar bland mycket annat författarens ständiga kontakt med de fyra elementen - vatten, luft, eld och jord - vilka återkommer i olika språklig skepnad i roman efter roman, från debuten med den dualistiska *Wood and Stone* (1915) till den sena *Porius* (1951). I den förstnämnda representeras jorden av sten, vars hårdhet, personifieras av den maktbesatte Mortimer Romer; i *Weymouth Sands* (1934) går Jobber Skald omkring med en "mordisk" sten i fickan, en börda som han dessbättre slutligen frigör sig från. I *A Glastonbury Romance* (1932) har sten förvandlats till kultobjekt, föremål för den jordbundne John Crows dyrkan. I denna roman kan stenen också ses som en av många "gral-varianter", som en ingrediens i det mångfacetterade och plastiska begrepp som krönikören sammanfattar under beteckningen "the Mystery of Glastonbury". Han betonar att det allestädes närvarande Glastonbury-mysteriet har åtskilliga namn: gral är endast en av dess många beteckningar. Bland dessa framstår en "flytande namnlös essens" som den mest neutrala.

Av brist på pengar tvingas John Crow att bege sig mot Glastonbury till fots. Likt vår tids "pilgrimer" - denna mångtusenhövdade, brokiga skara som vid sommarsolståndet flockas vid Stonehenge för att där se midsommarmorgonens första solstrålar falla på den mäktiga stenformationen - är stendyrkaren John besluten att göra en avstickare dit, sin värkande häl till trots. Han stödjer sig på en käpp - en modern variant av pilgrimsstaven. När han anländer till Stonehenge fångas hans uppmärksamhet av en monolit som står något avsides från själva stencirkeln. Tre gånger pressar han sitt ansikte mot stenen och ber inom sig för Marys välfärd: "Stone of England, guard Mary Crow and make her happy" (kap 3, "Stonehenge", s. 99). Vagabonden John söker beständighet. För honom är de väldiga stenarna "verkliga" - "This is my England" - i motsats till Glastonbury, som han betraktar som en död ruin. Den uppjagade fantasten Owen Evans upplyser honom att han valt the Hêle Stone - Solstenen - samt att monumentet ursprungligen varit ett druidtempel. England ställs mot Wales.

Likt sin kusin Mary, som så småningom blir hans hustru, avfärdar den skeptiske ateisten John Crow både Gral-mysteriet och Arthur-legenderna såsom rena vidskepelser. Under sitt arbete för väckelsepredikanten John Geard önskar han upprepade gånger att "renande" vatten skall invadera Glastonbury och skölja bort all "övertro". Vatten är också det dominerande elementet i denna roman, som kulminerar i invällande vattenmassor som hotar att dränka hela staden. Geard går till botten, av mycket att döma av egen vilja, ett "inspirerat" självmord.

John och Mary Crow förenas icke enbart av släktband. De är också båda av praktisk-realistisk läggning. Båda förändras under sin tid i Glastonbury. När de slutligen ges möjlighet att återvända till sina hemtrakter - något de länge åstundat - antar krönikörens trevande spekulationer ett nära nog elegiskt tonfall:

Why was it then, that they both felt a curious and irresistible sadness as they thought of their return? Had they been captured in spite of themselves, by the terrible magic of this spot? Was John's clinging to his strange master a sign that something would be gone forever . . .

Did Mary recall the dawn of St. John's Day? (kap 29, "The Iron Bar",
s. 1062)

I citatet ovan syftar krönikören tillbaka på den plötsliga sinnesfrid Mary genomströmmades av på midsommardagens morgon. Hon hade något av en gralvision, vars gestaltning åtminstone delvis var beroende av sten - eller snarare av samspelet mellan ljus och sten - något som ytterligare betonar kusinernas samhörighet.

Mary vaknar i vargtimmen, full av oro över att mycket skall slå fel denna midsommardag, dagen för Geards Passionsspel. Hon staplar upp några kuddar bakom sig och ligger och tittar ut genom sitt västerfönster och iakttar hur gryningen gradvis övergår till dag. Hon ser de spöklika almtopparna sticka upp bakom klosterkyrkans sönderfallna tornvalv. Denna valvbåge tycks henne vara avskild från den pågående gryningsprocessen. Härmed antydes försiktigt att det förfallna tornet på något sätt kommer att spela en speciell roll i vad som snart komma skall.

I beskrivningen av det allra första gryningsljuset återges ett yttre skeende som med sin dämpade atmosfär understryker den sinnesstämning Mary för närvarande befinner sig i. Hon bekymrar sig över allt, från hur vädret skall bli till eventuella upplopp och sabotage orsakade av konfliktläget i Philip Crows företag. Hon till och med fruktar att hennes John skall bli arresterad och bortförd. Hennes dystra tankar avbryts hastigt när hon varseblir det ljusfenomen som uppstår när de första solstrålarna slutligen bryter igenom: "It was with a shock of real amazement, as *something* that *seemed* more blood-red than sunlight hit the left-hand column of the great broken arch, that the girl lifted her head now" (kap 19, "The Pageant", s. 555; min kursivering). Samtidigt som krönikören återger Marys häpnad över den ovanliga ljuseffekten, mystifierar han på sitt karakteristiska sätt hennes sinnesintryck genom att använda det ospecifica "*something*" och det trevande "*seemed*". Detta harmonierar väl med såväl hans egen minst sagt trevande beskrivning av Glastonbury-Mysteriet (kap 4, "Hic Jacet") som med Geards vagt formulerade nyvunna insikt angående Gralens natur, ursprung och inflytande: "It is *something* that has been dropped upon our planet, . . . dropped *from Somewhere Else*" (kap 15, "Mark's Court", s. 456; min kursivering). "Mysterier" är per definition odefinierbara; de förutsätter ett visst mått av dunkelhet för att kunna framträda. Förmådde vi ge dessa företeelser en exakt, entydig ordalydelse och/eller en rationell förklaring, skulle de i samma stund upphöra att vara "mysterier". Gral-legenderna tillhör denna kategori.

Omedelbara insikter, starka och oväntade sinnesupplevelser, lika plötsliga som korta lyckorus, eller extatiska tillstånd - så ofta förekommande i Powys verk - är svåra, närmast omöjliga, att återge i ord. Följaktligen formuleras dylika företeelser ofta i klichéartade eller sammanfattande uttryck och meningar. John Cowper undviker gängse klichéer genom att omväxlande parodiskt alludera till dem med glimten i ögat eller vidareutveckla dem på sitt eget, högst personliga sätt.

Låt oss återgå till Mary Crow och midsommarmorgonen! När de första solstrålarna faller på den gamla klosterkyrkans tornbåge, genomströmmas hon av en lika plötslig som oväntad, snabbt övergående extatisk lycka, som åtföljs av en känsla av själsfrid. Beskrivningen av Marys hänryckning är kort, upptar endast ett stycke, följt av en sammanfattande kommentar av krönikören. Episoden innehåller fem vaga uttryck eller ord som egentligen inte förmedlar någonting utöver just sin egen vaga innebörd: "*unnatural*"; "*indescribable*" (två gånger); "*Whatever it was*"; samt det neutrala "*It*" (med stort I, vilket även signalerar att detta "It" är något av stor betydelse, något unikt). I följande mening är det Mary som uppfattar ljuset som "onaturligt". Inom tankstreck inflikar krönikören en något pedantisk kommentar angående ljusets nyans: "... for she became aware that the sight of this *unnatural* light - *in reality* it was a wine-coloured red, touched with a *quite indescribable* nuance of purple - was giving her a

spasm of irrational happiness” (s. 556; min kursivering). I detta citat tycks krönikören vilja förklara Marys “onaturligt” med något “verkligt”. Vad han “i själva verket” endast säger är att klosterkyrkans torn färgats vinrött med inslag av en inte bara “obeskrivbar” nyans av purpurrött, utan rent av att denna nyans är “*helt* obeskrivbar”. Det tycks sålunda röra sig om en färgton som ej kan anta språklig skepnad. Därmed kvarstår också mysteriet, magin. Åsynen av denna “obeskrivbara” nyans och det ljus som tycks ha framkallat den har en högst påtaglig inverkan på Mary:

Her soul had come back with a violent spasm, like a rush of blood to her head, and her whole nature seemed to pour itself out towards the reddish light [återigen en icke-precis beteckning] on that tall column. Her pulse of happiness was intense. What she experienced was like a quivering love-ecstasy that had no human object. She could actually feel the small round breasts under her night-gown shiver and distend. . . . Her lips parted, and a smile that was a smile of indescribable peace flickered over her face. (s. 556)

Sålunda återges Marys upplevelse som något som på samma gång är både själsligt och uttalat fysiskt, rentav sensuellt färgat. Den för tillfället voyeuristiske krönikören ser den leende Mary - John Crows blivande brud - som den perfekta modellen för en målning återgivande en “passionerat koncentrerad vision” av den illistige Zeus erotiska erövring av Danae. Han byter sedan snabbt tonfall och understryker därmed upplevelsens korta varaktighet: “Whatever it was that stirred her so, the effect of it soon passed; . . . The invisible Watchers . . . noted well this event. ‘She has been allowed to see It,’ they said to one another. ‘Will she be the only one among all these people?’” (s. 556). Marys “uppenbarelse” är även en slags gral-upplevelse. Den är vidare endast en aspekt, eller variant, bland åtskilliga andra av det ständigt skiftande, mångfacetterade och undanglidande Glastonbury-mysteriet. Huruvida “de osynliga betraktarnas” “It” syftar på den nyans som Marys affärssinnade och profithungrige kusin Philip ser i sin graldröm drygt hundra sidor längre fram - de olika graldrömmarna är alla på något sätt personlighetsrelaterade - lämnas åt läsaren att avgöra. Det är vare sig det enda eller självklara alternativet . . . I sin parodiska graldröm ser Philip hur blod sakta börjar rinna ut från den gral-liknande kittel Geard håller i sina händer. (Geards kärlek för tankarna till den Walesiska fruktbarnhetsgudinnan Cerridwens kittel.) Omedelbart får han en “vision” av hur ett nytt, inkomstbringande investeringsområde öppnar sig. Han mumlar: “The lost purple dye! . . . and it will be called the Glastonbury Purple!” (kap 21, “Tin”, s. 674).

Såsom *Romansen* tydligt visar, kan vare sig Glastonbury-Mysteriet eller gral-begreppet återges med en enda, heltäckande definition. Häri ligger utmaningen - och glädjen! Berättelsen flödar likt ett ymnighetshorn och erbjuder en ständigt skiftande ström av olika tolkningsmöjligheter. I denna ström hörs en polyfon kör sjunga variationer över Glastonbury-temat och dess rika mytologiska arv.

John Cowper Powys var onekligen en mästerlig författare. Med sina subtila skildringar av naturen i all dess rikedom, av det mänskliga medvetandet, av nyanser och känslolägen, talade han ständigt till sina läsares lyhörddhet. Ger man Broder John den tid, uppmärksamhet och eftertanke han förtjänar, återgäldas man i rikt mått!

Eivor Lindstedt

John Cowper Powys, *In Defence of Sensuality*, London: Victor Gollancz Ltd., 1930.
---, *A Glastonbury Romance* [1932], Woodstock, N.Y.: The Overlook Press, 1987.